

مقاله پژوهشی

حکمرانی امنیت و توسعه گردشگری پایدار با تاکید بر چالش های سواحل مکران

جواد سرگلزایی^۱، مریم پویا^۲ منصور تاجری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۱۰

چکیده: سواحل مکران با برخورداری از منابع طبیعی، فرهنگی و ژئومورفولوژیک متنوع، ظرفیت قابل توجهی برای توسعه گردشگری پایدار دارند. با این حال، چالش های امنیتی موجود، مانع بهره برداری مؤثر از این ظرفیت ها شده اند. هدف این پژوهش، شناسایی ابعاد گردشگری پایدار در منطقه مکران و بررسی عوامل مؤثر بر امنیت این حوزه است. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه ای بوده است. یافته ها نشان می دهند که توسعه پایدار گردشگری در مکران علاوه بر لزوم ارتقای زیرساخت ها، مدیریت منابع طبیعی، بهبود خدمات امنیتی، آموزش جوامع محلی، استفاده از استراتژی های بازاریابی و برندسازی در سطح ملی و بین المللی، نیازمند امنیت انسانی به معنای جامع آن یعنی امنیت فیزیکی، روانی، اقتصادی و حتی فرهنگی است. همچنین، تعامل میان نهادهای حاکمیتی، سرمایه گذاران و جوامع محلی می تواند نقشی کلیدی در ارتقای امنیت و تصویر ذهنی مثبت از منطقه ایفا کند. نتایج این پژوهش می تواند مبنایی برای سیاست گذاری در زمینه توسعه گردشگری و امنیت در سواحل مکران باشد.

واژگان اصلی: توسعه منطقه ای، چالش های امنیتی، سواحل مکران، گردشگری پایدار.

^۱. گروه علوم سیاسی گرایش مسائل ایران، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

Javad.sargolzaei@iau.ac.ir

^۲. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه ولایت ایرانشهر. ایرانشهر، ایران. (نویسنده مسئول).

m.poua@velayat@ac.ir

^۳. استادیار گروه مطالعات سیاسی خاورمیانه، جهاد دانشگاهی سیستان و بلوچستان، ایران.

m.tajeri@acect.ac.ir

مقدمه

گردشگری به‌عنوان یکی از صنایع پویا و در حال رشد، نقش بسزایی در توسعه پایدار مناطق مختلف ایفا می‌کند. این صنعت با ایجاد فرصت‌های شغلی، تقویت زیرساخت‌ها، حفظ میراث فرهنگی و تعاملات بین‌فرهنگی، می‌تواند موتور محرک رشد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باشد. سواحل مکران به‌عنوان یکی از بکرترین و استراتژیک‌ترین مناطق ساحلی ایران، با برخورداری از ظرفیت‌های متنوع طبیعی، فرهنگی، ورزشی، تجاری و ژئوتوریستی، پتانسیل بالایی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری جنوب شرق کشور دارند.

با این حال، چالش‌های امنیتی موجود در منطقه، از جمله تهدیدات مرزی، ناامنی‌های اجتماعی، کمبود نظارت نهادی و ضعف زیرساخت‌های حفاظتی، روند توسعه گردشگری را با موانع جدی مواجه ساخته‌اند. امنیت، به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای اساسی فعالیت‌های گردشگری، نقشی بنیادین در تصمیم‌گیری گردشگران برای انتخاب مقصد ایفا می‌کند و در غیاب آن، سایر عوامل جذب‌کننده نیز کارایی خود را از دست می‌دهند.

از سوی دیگر، گردشگری به‌عنوان ترکیبی از محیطی طبیعی، فرهنگ و اقتصاد با مناطق ساحلی همخوانی زیادی دارد. این ارتباط می‌تواند به یک سناریوی متنوع و پویا در توسعه پایدار منطقه منجر شود. توجه به گردشگری پایدار در سواحل مکران، مبین این است که می‌تواند منشأ اثر مثبتی چون کارایی اقتصادی، توسعه اجتماعی، تعادل بین منطقه‌ای، حفظ هویت منطقه‌ای، و رفع محدودیت‌ها در راستای برنامه ریزی فضایی باشد. همچنین به دلیل جذابیت فرهنگی و اجتماعی منطقه مکران مانند میراث فرهنگی موجود، آداب و رسوم محلی، نوع لباس و پوشش، و تنوع جغرافیایی شامل آبشارها، رودخانه‌ها، کوه

ها، گل فشان ها، و سواحل زیبا و دیدنی آن می تواند به قطب مهمی برای گردشگری تبدیل شود، و تأکید بر گردشگری پایدار و اندرکنش میان عناصر اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی می تواند رشد اقتصادی آن را تسهیل کرده و به سوی توسعه پایدار هدایت کند.

از سوی دیگر، مفهوم توسعه پایدار نتیجه یک جهان بینی است که بقا پیشرفت و حفظ مستمر جامعه انسانی را وابسته به سلامت مداوم و دوام سامانه های حمایت از حیات زمین می داند. امروزه توسعه پایدار یک موضوع مهم در همه جوامع بوده و در رابطه متقابل انسان و طبیعت در سراسر جهان تأکید دارد. در واقع توسعه پایدار مفهومی است که بر موازنه رویکردهای اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی تأکید می کند. از دیدگاه کیپر (2023) 'مفهوم توسعه پایدار، بر تأمین نیازهای کنونی بشر بدون لطمه به توانایی نسل های آینده در بهره مندی از منابع طبیعی و فرهنگی تأکید دارد. گردشگری پایدار نیز در همین راستا، به توسعه ای اشاره دارد که ضمن ارتقای سطح رفاه اقتصادی جوامع میزبان، از محیط زیست، تنوع فرهنگی و میراث تاریخی محافظت کرده و مشارکت فعال ذی نفعان محلی را تضمین کند

بنابراین برنامه ریزی در خصوص توسعه گردشگری پایدار می تواند به بررسی تحلیل نیازهای اجتماعی- اقتصادی منطقه بپردازد، سرمایه ها و دارایی های گردشگری منطقه و مشکلات توسعه آتی گردشگری را مورد ارزیابی قرار دهد، بهترین نوع گردشگری را با توجه به شرایط منطقه ارائه کند، ابزاری قوی برای مشارکت محلی در فرایندهای برنامه ریزی، ملاحظات دقیق ظرفیت های جذب

¹ Kiper

توریست، و بازار سنجی برای طرح راهبرد بازاریابی، و برنامه های آموزشی کارکنان و مردم محلی را فراهم سازد.

اما علیرغم مزایای گسترده گردشگری پایدار، توجه به مسئله امنیت همواره یکی از شرایط ضروری برای جذب گردشگران بوده و از اهمیت زیادی برخوردار است. نقش مؤثر امنیت در عصر حاضر به عنوان یکی از شرایط مهم گردشگری مورد توجه کشورهای جهان قرار گرفته و به خوبی شناخته شده است. آسایش، راحتی و امنیت از مسائل بسیار مهمی است که گردشگران را به نقاط مختلف دنیا جذب و یا از آنجا دفع می کند. بنابراین حضور گردشگران در یک منطقه و یا کشور علاوه بر توسعه اقتصادی و تبادلات فرهنگی، بهترین تبلیغ در مورد وجود امنیت در آن کشور است. لذا بدون وجود امنیت، امکان شکل گیری صنعت گردشگری وجود ندارد؛ چراکه امنیت نیاز اساسی و ابتدایی جامعه است و بدون تضمین آن، هرچند سایر مؤلفه های گردشگری پررنگ باشند، کارایی و اثر خود را از دست می دهند و در سایه ناامنی محو می شوند.

همچنین رفتار گردشگری به شدت تحت تأثیر ادراکات امنیتی، مدیریت ایمنی و خطر قرار می گیرد. علاوه بر این، نگرانی ها و خطرات امنیتی در یک منطقه ممکن است به نفوذ در مناطق وسیع تر و یا در کل سیستم گردشگری یک کشور انتقال یابد.

همچنین توسعه صنعت گردشگری پایدار، نقش مهمی در ترسیم امنیت ملی یک کشور ایفا می کند. چنان که بیشتر کشورهای توسعه یافته، با وجود دارا بودن منابع اقتصادی، ترجیح می دهند توجه خود را به صنعت گردشگری متمرکز کنند. به همین دلیل توجه به مدیریت چالش های امنیتی در حیطه گردشگری به عنوان زیربنایی ترین اصل در تدوین توسعه گردشگری در جهان به شمار می رود.

بر همین اساس، پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن تبیین ابعاد مختلف گردشگری پایدار در سواحل مکران، به شناسایی و تحلیل چالش‌های امنیتی موجود پرداخته و راهکارهایی کاربردی برای مدیریت این چالش‌ها ارائه نماید.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گردشگری پایدار

مفهوم توسعه پایدار، بر تأمین نیازهای کنونی بشر بدون لطمه به توانایی نسل‌های آینده در بهره‌مندی از منابع طبیعی و فرهنگی تأکید دارد. گردشگری پایدار نیز در همین راستا، به توسعه‌ای اشاره دارد که ضمن ارتقای سطح رفاه اقتصادی جوامع میزبان، از محیط زیست، تنوع فرهنگی و میراث تاریخی محافظت کرده و مشارکت فعال ذی‌نفعان محلی را تضمین کند (کیپر^۱، ۲۰۲۳: ۸۰).

در راستای مطالب فوق، بسیاری از کشورها در توسعه سرزمینی خود به رابطه توسعه پایدار و گردشگری توجه می‌کنند. در این خصوص می‌توان گفت توسعه پایدار می‌تواند از طریق گردشگری و توسعه منطقه‌ای در یک منطقه تحقق یابد. بوئیان (۲۰۲۱) معتقد است که ابعاد توسعه گردشگری منجر به پایداری در سطح توسعه زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی منطقه می‌شود. بر این اساس، گردشگری زمانی به توسعه پایدار منتهی خواهد شد که بتواند از پس نیازهای گردشگران و ساکنان محلی برآید، و درعین حال قادر به حراست از فرصت‌های آن هم باشد. این گونه هم میراث فرهنگی و هم میراث طبیعی منطقه حفظ خواهد شد. (کیپر، ۲۰۲۳: ۷۸۱).

^۱ Kiper

توسعه منطقه ای در حکم منبع پشتیبان گردشگری عمل می‌کند. این مؤلفه‌ها شامل زیرساخت‌های عمومی، کیفیت خدمات دسترسی به مقصد، مهمان‌نوازی، پیوندهای بازار و نوآوری و فناوری است. در این بعد عوامل مدیریتی مقصد نقش بنیادین پیدا می‌کنند؛ یعنی مواردی که می‌توانند جاذبه اصلی را افزایش و کیفیت اثر بخشی عوامل پشتیبان را ارتقا دهند (امین بیدختی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۳).

در همین راستا مهم‌ترین طرح‌های پشتیبان دولت در مکران عبارت‌اند از: ایجاد شبکه ارتباط ریلی و جاده‌ای، شبکه مخابراتی، شبکه انتقال انرژی، صنایع مخابراتی، احداث سدهای آبی، جذب سرمایه‌گذاری ملی و بین‌المللی و توسعه منابع انسانی (عبداللهی، ۱۴۰۱).

مرور نظریه باتلر

از دیدگاه باتلر (۲۰۰۲)، گردشگری در هر منطقه‌ای طی مراحل مشخصی رشد می‌کند: کشف، ورود تدریجی، توسعه، تحکیم، اشباع، رکود و نوسازی. وی معتقد است هر مرحله به مداخلات مدیریتی خاص خود نیاز دارد تا بتوان از بروز بحران جلوگیری کرد. مدل رقابت مقصد کراچ و ریچی (۲۰۰۷) نیز بر اهمیت عناصر کلیدی همچون منابع پشتیبان، سیاست‌های حکمرانی، دسترسی‌پذیری، ایمنی و بازاریابی تأکید دارد و آن‌ها را در رقابت‌پذیری یک مقصد گردشگری تعیین‌کننده می‌داند. امنیت گردشگری نیز در ادبیات بین‌المللی جایگاه مهمی یافته است. پژوهشگران متعددی مانند کوهن^۱ (۱۹۸۴)،

^۱ Cohen

فالکنر^۱ (۲۰۰۱) به این نکته اشاره دارند که احساس امنیت از سوی گردشگران، یکی از فاکتورهای اصلی در انتخاب مقصد، تکرار سفر و ایجاد تصویر ذهنی مثبت محسوب می‌شود

باتلر عقیده دارد که برای یک شهر یا منطقه تعداد محدودی گردشگر وجود دارد و اثرات اقتصادی گردشگری کم است. تعداد گردشگران به اندازه‌ای نیست که سبب فراهم آوردن امکانات خاصی باشد، زیرا عوائد دریافتی کم است. ارتباط گردشگری با اقتصاد محلی بسیار کم است و افراد محلی، منطقه خود را در کنترل خود دارند. دومین مرحله با عنوان مرحله «وارد عمل شدن» نامیده می‌شود. این مرحله افزایش فعالیت‌های گردشگری است. در این مرحله تعداد گردشگران شروع به افزایش می‌کند. در این مرحله معمولاً گردشگران مدت اقامت کوتاه‌تر اما با تعداد بیشتری به یک مکان مقصد می‌آیند. مؤسسات تجاری شروع به احداث خدمات و امکانات تخصصی گردشگری می‌کنند (باتلر^۲، 2001).

در مرحله توسعه؛ رشد سریع گردشگر و تغییرات دراماتیک در همه جنبه‌های بخش گردشگری در یک مدت زمان نسبتاً کوتاه بوجود می‌آید. این مرحله نیز مانند سایر مراحل مدل به صورت انتقالی صورت می‌گیرد تا اینکه به سرعت صورت گیرد. نرخ رشد واقعی صنعت گردشگری و خصوصیات رشد بستگی به عوامل جاذب و تلاش‌هایی دارد که برای کنترل مدیریت گردشگری می‌شود..

^۱ Faulkner

^۲ Butler

مرحله چهار با عنوان « تحکیم بخشی » نامیده می‌شود. در این مرحله نرخ رشد گردشگران و سایر فعالیت‌های مربوط به گردشگری کاهش می‌یابد. گرچه تعداد واقعی گردشگران در حال افزایش است. برطبق نظر باتلر، کل تعداد بازدیدکنندگان در یکسال بیش از جمعیت ساکن در مقصد است. آنچه در این مرحله اهمیت دارد این است که سطح توسعه گردشگری بیش از ظرفیت‌های کشش محیطی، اقتصادی و اجتماعی مقصد است و سبب روبه زوال رفتن محصول گردشگری می‌شود.

مرحله رکود مرحله بعدی است که به آن مرحله اشباع نیز گفته می‌شود. در مرحله رکود مشکل افزایش ظرفیت یا ظرفیت بیش از اندازه شکل می‌گیرد و این مسئله سبب زوال محصول گردشگری می‌شود. مقصد ممکن است دارای امکانات بالای گردشگری باشد، اما سبب افزایش گردشگران نشود. گردشگران مراجعه کننده معمولاً تکراری هستند. ممکن است مرحله رکود برای مدتی وجود داشته باشد و پس از آن، ممکن است دو حالت افزایش و یا کاهش در تعداد گردشگران مراجعه کننده به وجود آید. حالت کاهش زمانی وجود می‌آید که گردشگرانی که مکرر می‌آیند با محصولاتی که عرضه می‌شود راضی هستند. بعضی از بازدیدکنندگان قبلی فوت کرده اند یا قادر به سفر کردن نیستند. در این مرحله معمولاً تلاشی توسط کسانی که فعالیت گردشگر را در مقصد کنترل می‌کنند صورت نمی‌گیرد و یا تلاش‌ها ناموفق هستند (فراهانی و طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۶۱).

مرحله نوسازی؛ که منظور از آن، تجدید ساختار مقصد است. در مدل باتلر اینگونه شرح داده می‌شد که بعد از مرحله رکود؛ مرحله تجدید ساختاری اتفاق

می‌افتد. به عقیده باتلر تجدید ساختار زمانی اتفاق می‌افتد که محصولات جدید گردشگری عرضه شده و یا تصویری جدید متفاوت از مقصد برای مردم بوجود آید. باتلر یکی از سه حالت‌های ممکن بعد از مرحله رکود پیشنهاد می‌کند. سه حالت ممکن عبارتند از: کاهش، ادامه حالت رکود، تجدید ساختار. در حالیکه به نظر می‌رسد که ابتدا مرحله کاهش و بعد مرحله تجدید سازی اتفاق می‌افتد. توصیه می‌شود که آنچه به عنوان محصولات جدید گردشگری عرضه می‌گردد حالت جدید و منحصر به فرد داشته باشد. استنباط از تجارب به دست آمده این است که مرحله تجدید سازی کمتر به صورت «خود به خود» صورت می‌گیرد بلکه به طی یک مرحله سنجیده و یا به کارگیری استراتژی‌های مناسب ایجاد می‌شود (باتلر، ۲۰۰۱).

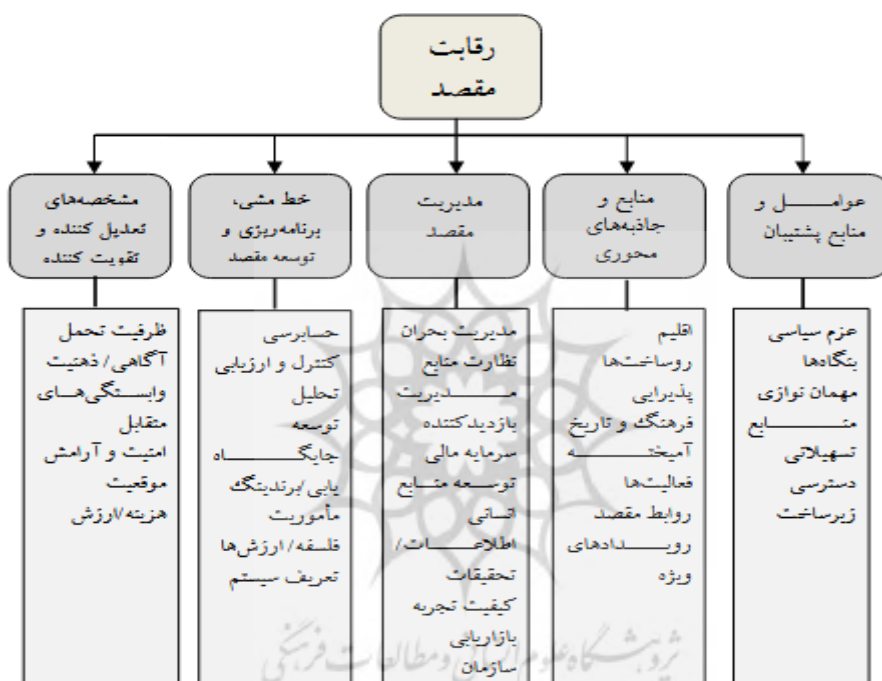

شکل ۱: مراحل توسعه گردشگری مدل باتلر (۲۰۰۱)

مدل کراچ و ریچی

بررسی مطالعات صورت گرفته در زمینه رقابت مقصد منجر به شناسایی عوامل و شاخص‌هایی گردید که مزیت رقابتی یک مقصد گردشگری را رقم می‌زنند. مدل کراچ و ریچی (۰۱۹۹) جامع‌ترین مدل در خصوص رقابت مقصد گردشگری است. این مدل یک چارچوب برنامه ریزی استراتژیک می

باشد. (پیام، ۱۳۹۵: ۸). عوامل و منابع پشتیبان، منابع و جاذبه‌های محوری، مدیریت مقصد، خط مشی، برنامه ریزی و توسعه مقصد و مشخصه‌های تعدیل کننده و تقویت کننده، عواملی هستند که مزیت رقابتی یک مقصد را در زمینه گردشگری تعیین می‌کنند (فراهانی و طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۶۱).

شکل ۲: شاخص‌های رقابت مقصد بر گرفته از مدل کراچ و ریچی (۱۹۹۰)

امنیت و گردشگری پایدار

ایمنی و امنیت در مقصد گردشگری به حدی مهم است که مقصدهای بدون ایمنی و امنیت دیر یا زود مزیت رقابتی خود را از دست می‌دهند. فرضیه اساسی برای توسعه گردشگری ایمنی و امنیت است و هرگونه تهدید، واقعی یا درک شده، می‌تواند گردشگران را منصرف کرده و برنامه‌های توسعه را تحت تأثیر قرار دهد. امنیت در گردشگری در درجه اول به امنیت شخصی گردشگران

و اموال آن‌ها اشاره دارد، اما این شامل توانایی گرایش در یک محیط بیگانه، درک سیستم محلی، علائم، نشانه‌ها و کنوانسیون‌های اجتماعی و سرانجام امنیت خرید و خدمات مصرف‌کننده است. با این حال، امنیت در گردشگری در واقع فراتر از سفر است و نه تنها امنیت در مقصد بلکه کل سفر بازدیدکننده از خانه تا زمان بازگشت را نیز شامل می‌شود. امروزه امنیت به عنوان مهمترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین استراتژی توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید، و برای رسیدن به امنیت در مقوله گردشگری پایدار، محورهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و زیست محیطی همواره مطرح و مورد توجه سیاستگذاران و برنامه‌ریزان قرار داشته است (فراهانی و طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۶۱).

همچنین در سال‌های اخیر مطالعات زیادی در ارتباط با امنیت و اثر آن بر صنعت گردشگری صورت گرفته است. پژوهشگرانی مانند کوهن^۱، جفری^۲، کریپندورف^۳ امنیت را به عنوان عامل اصلی در حیطه گردشگری می‌دانند (مویدفر، ۱۳۹۳: ۳۲).

میچالکو^۴ امنیت را به عنوان عامل بنیادی در جذب گردشگر می‌داند. تعداد زیادی از این مطالعات نیز نشان از کاهش تعداد گردشگران به دلیل بروز خطرهای و تهدیدهای امنیتی بوده است. همچنین پژوهشگران بسیاری درباره احتمال تأثیر جدی حوادث طبیعی یا عامل انسانی به صنعت گردشگری هشدار داده‌اند.

^۱ Cohen

^۲ Jefri

^۳ Krippendorf

^۴ Michalco

بلایای طبیعی مانند زلزله، سیل و همچنین مخاطرات انسانی مانند آشوب، شورش، تروریسم، جرم و جنگ بر رفتار گردشگران تأثیر منفی می‌گذارد، به ویژه هنگامی که در رسانه‌های جمعی به تصویر کشیده شوند (متنبو، ۲۰۱۹).

مطالعات داخلی مرتبط با امنیت و گردشگری

مطالعات انجام‌شده در ایران نیز اهمیت امنیت را در توسعه گردشگری تأیید می‌کنند. از جمله می‌توان به پژوهش ذیل اشاره کرد: درودی (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان بررسی و تحلیل الگوهای حکمرانی و توسعه سواحل مکران در شرق کشور نیاز به تقویت ساختارهای هماهنگی و مدیریت چالش‌های گردشگری در مکران پرداخته است. بیات (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان نقش توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل در بهبود امنیت گردشگری در مرز مهران پرداخته است یافته‌های پژوهش بر تأثیر زیرساخت‌های حمل‌ونقل بر احساس امنیت گردشگران تأکید داشته است که قابل تعمیم به منطقه مکران است. شوهانی (۱۴۰۳) در پژوهشی نشان می‌دهد استقرار ایستگاه‌های امنیتی در فواصل مناسب و خدمات رفاهی نقش کلیدی در اعتمادسازی گردشگران دارد. عبدالهی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان سواحل مکران و امنیت منطقه‌ای ابعاد ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک سواحل مکران را تحلیل کرده و نقش آن‌ها را در ثبات منطقه‌ای و امنیت ملی تشریح می‌کند. رازقی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی گردشگری در سواحل مکران اطلاعات جامعی درباره جاذبه‌های اکوتوریستی، میراث فرهنگی، پوشش‌های سستی، صنایع دستی و بازی‌های محلی منطقه مکران ارائه می‌دهد که معرفی‌کننده زمینه‌های گردشگری و ارتباط امنیت فرهنگی و پایداری فرهنگی است. مرتضوی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی نقش سرمایه‌گذاری و توسعه سواحل مکران پرداخته است.

یافته‌ها نشان می‌دهد سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری می‌تواند امنیت منطقه‌ای را ارتقاء و تقویت کرده و تأکید داشته که توسعه گردشگری در این منطقه یک راهبرد امنیت‌محور است. طاهرخانی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان ارزیابی الزامات گذار به امنیت در گردشگری پایدار به بررسی پیوند بین امنیت و پایداری در گردشگری پرداخته و نشان می‌دهد که بدون ایجاد احساس امنیت در گردشگران، تحقق مؤلفه‌های پایداری ممکن نیست. به‌ویژه در مناطق مرزی، «امنیت روانی» به‌اندازه امنیت فیزیکی اهمیت دارد. همچنین، در حوزه بین‌الملل، پژوهش‌هایی چون متمبو (۲۰۲۱) در آفریقای جنوبی، و کارینا و همکاران (۲۰۲۴) در شهر کیتو، تأکید بر تحلیل شکاف در ادراک امنیت دارند.

روش‌شناسی

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف، کاربردی است. روش گردآوری داده‌ها اسنادی، و مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد. در این رابطه، به منابع علمی در زمینه موضوع پژوهش مراجعه شده و از طریق مقالات پژوهشی، گزارش‌های تخصصی، پایان‌نامه‌ها، و اسناد راهبردی اطلاعات لازم گردآوری و تحلیل شده است. با توجه به ماهیت اکتشافی موضوع و کمبود داده‌های کمی در زمینه گردشگری و امنیت در منطقه مکران، از تحلیل محتوای کیفی و تطبیقی استفاده شده است. محدوده جغرافیایی پژوهش، سواحل مکران در استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان بوده و تمرکز اصلی بر شهرهای چابهار، کنارک، جاسک و اطراف آن‌ها است. با بهره‌گیری از مدل مفهومی «گردشگری پایدار با تأکید بر امنیت»، مؤلفه‌هایی همچون زیرساخت، مشارکت جامعه محلی، ایمنی حمل‌ونقل، منابع طبیعی، فرهنگ بومی و تصویر مقصد، به عنوان محورهای تحلیلی انتخاب شدند.

نقشه ۱: منطقه مکران در استان سیستان و بلوچستان (سایت ایران تورینگ، ۱۴۰۴)

یافته‌ها

ابعاد گردشگری پایدار در منطقه مکران

گردشگری زیست‌محیطی

این شاخه که همان طبیعت گردی است، به خوبی در منطقه مکران قابل ملاحظه است. چاه نیمه‌ها، بیابان‌ها، دریاچه‌ها و رودخانه‌ها از جمله مهمترین جاذبه‌های طبیعی این منطقه هستند. همچنین سواحل زیبای دریای عمان، بندرهای پزم، گواتر، کنارک و اسکله شهید بهشتی، جنگلهای حراء، گل فشانها و کوههای مریخی از جمله آثار طبیعی چابهارند. قله آتشفشانی نیمه فعال تفتان، حوضچه‌های فصلی، ارتفاعات مجاور تفتان نیز از جاذبه‌های طبیعی خاش هستند. شالیزارها و نخلستانهای زیبا نیز در شهرستان سرباز قرار گرفته‌اند. درخت انجیر معابد در نیک شهر نیز از جمله جاذبه‌های طبیعی در این منطقه است (راهنمای گردشگری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۸).

منطقه مکران با این که دارای جاذبه های ژئومورفولوژی فراوانی است، اما در زمینه توسعه ژئوگردشگری فعالیت زیادی صورت نگرفته است. فقط تا حدی در نواحی ساحلی نزدیک به شهر چابهار فعالیت هایی از سال ۱۳۸۰ شروع شده که می توان ایجاد ژئوپارک نزدیک گلفشان تنگ و پلاژ ساحلی چابهار را نام برد (امیراحمدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۲۴). قسمتی از تنوع زیست محیطی و جغرافیایی سواحل مکران به تفکیک دو استان را می توان در جدول زیر مشاهده کرد:

ویژگی ژئومورفولوژیک	استان سیستان و بلوچستان
گل افشان ها	گوان در جاسک، گل فشان بندر تنگ در کنارک
غارها	سادرمند در جاسک، غار تیس در روستای تیس
ستون های فرسایشی	گرز دیو، دودکش جن در سیریک، و تختگاه دیو
کوه	کوه های مریخی بخش میر کنارک
معادن نمک	منطقه ساحلی تیس
تپه های ماسه ای	در شرق جاسک، جنوب شرق چابهار
سواحل صخره ای	سواحل چابهار
تالاب ها	تیاب، تالاب سرخ لیپار
خلیج ها	خلیج گواتر
سواحل دارای پوست فسیلی	سواحل جاسک، سواحل چابهار
آبشارها	آبشار کرکبود جاسک، شالمار
چشمه آب گرم	پوراف، شیرآباد

جدول ۱: تنوع زیست محیطی سواحل مکران (امیراحمدی و همکاران، ۱۴۰۱)

گردشگری ورزشی

این نوع گردشگری شاخه‌ای از انواع متفاوت گردشگری است که به علت درآمدزایی بالا، رقابت بسیار شدیدی را بین کشورها بوجود آورده است. وجود بیابان در منطقه مکران یکی از مهمترین عوامل جذب گردشگر ورزشی جهت ورزش‌هایی همچون رالی‌های موتورسواری، ماشین سواری، و شتر سواری است. سواحل دریای عمان از جمله جاذبه‌های ورزش‌های آبی هستند. ورزش‌هایی همچون قایق سواری، اسکی روی آب، و شنا از جمله ورزش‌های آبی‌اند که قابلیت جذب گردشگر خاص خود را دارد (قراخلو، ۱۴۰۰: ۱۱).

گردشگری فرهنگی - اجتماعی

این نوع گردشگری شاخه‌ای از گردشگری فرهنگی به شمار می‌آید که در آن گردشگران به منظور آشنایی با فرهنگ، نحوه زندگی، نوع پوشش، صنایع دستی و غیره از کشورهای متفاوت بازدید می‌کنند (پایلی یزدی، ۱۳۹۵: ۸۵). منطقه مکران در استان سیستان و بلوچستان یکی از مناطقی است که اقوام و مذاهب مختلفی را در دل خود جای داده است. و مهمترین این اقوام سیستانی و بلوچستانی می‌باشد. این قومیت‌ها دارای گویش، لباس و رسومات خاص و سنتی خویش هستند. هر یک از این موارد جاذبه مهمی برای جذب گردشگر می‌باشد. همچنین مراسم عروسی، جشن‌ها، مناسبت‌های مذهبی هر یک از این دو قومیت جذاب و جالب توجه است.

از سوی دیگر، گردشگری پایدار می‌بایست با فرهنگ و ارزش‌های جامعه محلی سازگار باشد، آشنایی با آداب و رسوم مانند آیین‌ها، پوشش محلی، بازی‌ها و غذاهای محلی اهمیت زیادی در گردشگری اجتماعی دارد. و خوشبختانه منطقه مکران دارای آداب و رسوم منحصر به فردی است. این موضوع را می‌توان به خوبی در آیین ازدواج، زهیری خواندن، موسیقی سنتی، و اشعار سنتی مشاهده کرد. همچنین پوشش زنان در سواحل مکران بسیار چشم‌نواز است،

تزئینات شلوارهای بندری بر اساس نوع و محل جغرافیایی دوخت آن اسامی مختلفی دارد که عبارت‌اند از بادله تمام، ودویی دستی، ودویی چرخ، پولکی، و برقع نیز ویژگی دیگر پوشش زنان سواحل مکران است. پوشش سنتی مردان شامل، گُلاه، لنگ دستمال، دگله، کنجو، و سواس است (رازقی، ۱۳۹۸: ۲۵).

همچنین منطقه مکران در فرهنگ بومی خود دارای انواع بازی‌های سنتی است مانند کبدی، کشتی کج، گردون، دلکی لگوش، توطن سواری، چل بازی، سرخ پری، زردپری، شترسواری (آشنایی با بازی‌های سیستان و بلوچستان، ۱۴۰۱). ضمناً دارای غذاهای بسیار متنوعی است که شامل ۱۳۰ نوع غذا، نان، دسر، شیرینی و ترشی می‌شود. منطقه مکران در حوزه صنایع دستی نیز سرآمد است. سفال، چادر شب بافی، زری بافی، حصیربافی، گرگوربافی، توربافی، چتته بافی، بافت سواس در این منطقه رونق دارد (حسینی، ۱۳۹۹: ۱۷).

گردشگری بازرگانی و تجاری

در مسافرت‌هایی که با هدف بازرگانی و تجارت انجام می‌شود، مسافران در گردهمایی‌ها، کنفرانس‌ها، برنامه‌های آموزشی و کارهای تخصصی مشارکت می‌کنند. این گونه مسافرت‌ها به وسیله سازمان خدمات مسافرتی برنامه‌ریزی می‌شود و برنامه‌ای مشخص برای فعالیت‌ها و محل‌های در نظر گرفته شده تنظیم می‌گردد. اتصال منطقه آزاد چابهار در بلوچستان به میلک در سیستان، توجه تجار و بازرگانان بسیاری را به خود جلب خواهد نموده است. مرزی بودن منطقه مکران چه از طریق خشکی و آبی و هم جواری با کشورهای افغانستان، پاکستان و عمان از ویژگی‌های این جاذبه گردشگری است و قابلیت جذب بازرگانان و تجار ایران و منطقه را دارد (مرتضوی ۳۹۸: ۳۷۱). در راستای مطالب فوق، گردشگری پایدار باید کارایی اقتصادی داشته باشد و بتواند به اشتغال‌زایی

و رفع فقر کمک کند. حمایت از شکوفایی جوامع محلی، ایجاد شرکت‌های کوچک و متوسط نکات مهم در گردشگری پایدار هستند. از سوی دیگر منطقه مکران شاهره ارتباطی کشور به سمت مناطق مهم شرق آسیا، شبه قاره هند و جنوب شرقی آسیاست. همین مسائل منجر به ایجاد فرصت‌های تجاری برای کشور شده است. استفاده از ظرفیت‌های تجارت دریایی از سوی کشورهای همسایه ایران با مشارکت گسترده سرمایه‌گذاران خارجی طی یکی دو دهه گذشته اهمیت فعالیت و سرمایه‌گذاری در این منطقه را بیشتر کرده است و کشورهای مختلفی چون پاکستان، عمان، امارات در چشم انداز توسعه‌ای خود نگاه ویژه‌ای به دریای عمان داشته‌اند (ترکان و شهبازی، ۱۳۹۹: ۳۲).

شکل ۳: توسعه اقتصادی بندر چابهار و حمل و نقل ریلی در منطقه مکران (سایت منطقه آزاد چابهار، ۱۴۰۴)

عوامل تهدیدکننده امنیت گردشگری در منطقه مکران

بررسی مطالعات نشان می‌دهد که مهم‌ترین چالش‌های امنیتی در منطقه عبارتند از ناامنی مرزی و قاچاق کالا که موجب کاهش اعتماد گردشگران و سرمایه‌گذاران می‌شود. ضعف در نظارت نهادهای امنیتی و مدیریتی. نبود

هماهنگی بین بخشی میان نهادهای محلی، امنیتی و گردشگری. زیرساخت ناکافی حمل‌ونقل. نبود سیستم حمل و نقل ایمن و منسجم، وضعیت فرودگاه‌ها و جاده‌های فرعی نامطلوب. تصویر منفی از منطقه در رسانه‌ها: به‌ویژه در سطح ملی و بین‌المللی، تصویر امنیتی منفی باعث کاهش میل به سفر می‌شود. نبود آموزش عمومی و محلی درباره امنیت و گردشگری موجب بی‌تفاوتی یا مقاومت فرهنگی در برابر گردشگران می‌شود. همچنین نتایج پژوهش‌ها مؤید آن است که پیوند امنیت گردشگری با امنیت سرمایه‌گذاری، به عنوان دو عنصر مکمل در توسعه پایدار منطقه نقش دارند.

همچنین بررسی پژوهش‌های خارجی در زمینه امنیت گردشگری نشان می‌دهد مطالعاتی در زمینه پیش‌بینی، تخمین میزان تأثیرگذاری، نشانه‌ها، روابط عمومی، استراتژی‌های احیاء و امنیت گردشگری انجام شده است. فالکنر^۱ (۲۰۲۱) معتقد است که مقاصد گردشگری باید با برنامه ریزی مدیریت بحران و استراتژی بازاریابی، و بازسازی تصویری از ایمنی جاذبه‌ها برای اطمینان مجدد گردشگران بالقوه هماهنگ باشند. همچنین چارچوبی از مدیریت جامع حوادث گردشگری را طرح نمود و نیاز برای طرح‌های احتمالی در زمینه حوادث را پشتیبانی نمود و سه شرط لازم در برنامه ریزی مدیریت بحران گردشگری را به صورت هماهنگی، مشاوره و تعهد تعریف نمود. در سال‌های اخیر، بیشتر مطالعات انجام شده در زمینه مدیریت بحران گردشگری با حوادث خاص مرتبط بوده‌اند. برخی ریسک فاکتورها در زمینه گردشگری همچون جنگ، نگرانی‌های سلامت، جرم، تروریسم و فاجعه‌های طبیعی به صورت عوامل خاص و قدرتمند در

^۱ Faulkner

انتخاب مقاصد گردشگری ظاهر می‌شوند. هال (۲۰۱۸) در این زمینه معتقد است که رفتار گردشگر و به تبع آن مقاصد گردشگری به صورت عمیقی توسط ادراک از امنیت و مدیریت ایمنی، امنیت و خطر تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

لذا با عنایت به مطالب فوق، مقوله امنیت در صنعت گردشگری و گسترش آن در منطقه مکران تأثیر به سزایی در گردشگری پایدار دارد و می‌توان با برنامه ریزی و ایجاد امنیت در خطوط هوایی، فرودگاه‌ها، ترانزیت، قطارها و ایستگاه‌های راه آهن، هتلها و مراکز اقامتی، رویدادها و مکان رویدادها، محوطه‌های خرده فروشی، بنادر و کشتی‌های تفریحی، اتوبوس‌های گردشگری و ایستگاه‌های اتوبوس بین شهری به جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آنها کمک کرد. همچنین امنیت در حوزه گردشگری به دو بخش مهم تقسیم می‌شود. یکی امنیت گردشگران و دیگری امنیت سرمایه و سرمایه‌گذاران و این دو عامل مکمل یکدیگرند؛ بنابراین با ایجاد امنیت برای گردشگران و سرمایه‌گذاران در مناطق گردشگری مکران می‌توان به گسترش و پیشرفت این منطقه کمک فراوانی کرد.

بحث و تحلیل

یافته‌های این پژوهش با ادبیات نظری و مطالعات پیشین در حوزه گردشگری پایدار و امنیت همخوانی دارد. در چارچوب نظریه باتلر، منطقه مکران در مرحله «ورود تدریجی» یا آغاز «توسعه» قرار دارد، اما به دلیل چالش‌های امنیتی، امکان گذار به مراحل بعدی با تأخیر یا اختلال مواجه است. نبود امنیت پایدار نه تنها مانع از ورود سرمایه‌گذاران می‌شود، بلکه ادراک مخاطره در ذهن گردشگران را تقویت می‌کند که به کاهش تقاضا برای سفر منجر می‌شود. همچنین، مطابق مدل کراچ و ریچی (۱۹۹۹)، رقابت‌پذیری یک مقصد تنها وابسته به جاذبه‌های طبیعی

یا فرهنگی نیست، بلکه امنیت، حکمرانی، خدمات پشتیبان و تصویر مقصد نیز نقش کلیدی دارند. در منطقه مکران، هرچند ظرفیت‌های جغرافیایی و فرهنگی قابل توجه‌اند، اما ضعف در عناصر پشتیبان، ساختار مدیریتی چندپاره، و تبلیغات ناکافی، مانع تحقق گردشگری رقابتی شده‌اند. از سوی دیگر، تجربه کشورهای موفق در حوزه اکوتوریسم و گردشگری ساحلی نشان می‌دهد که توسعه پایدار در مناطق مرزی، مستلزم «امنیت انسانی» به معنای جامع آن است؛ امنیت فیزیکی، روانی، اقتصادی، و حتی فرهنگی. در مکران، به دلیل موقعیت ژئوپلیتیک خاص، رویکردهای امنیت‌محور باید فراتر از اقدامات فیزیکی، در قالب حکمرانی چندسطحی و مشارکتی بازتعریف شوند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

پژوهش حاضر نشان داد که توسعه گردشگری پایدار در منطقه مکران بدون حل و مدیریت چالش‌های امنیتی امکان‌پذیر نخواهد بود. ظرفیت‌های گسترده طبیعی، فرهنگی و تجاری این منطقه، در صورت فراهم شدن زیرساخت‌های لازم و ارتقاء سطح امنیت، می‌تواند به شکوفایی اقتصادی، کاهش بیکاری، و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی منجر شود. برای تحقق این هدف، هماهنگی میان نهادهای امنیتی، دولتی، بخش خصوصی و جوامع محلی ضروری است. همچنین، نهادینه‌سازی فرهنگ گردشگری در منطقه، با تکیه بر آموزش، برندینگ منطقه‌ای و توسعه زیرساخت‌ها، می‌تواند نقش مؤثری در ایجاد تصویر مثبت از مکران ایفا کند. در این مطالعه با تحلیلی همه‌جانبه تلاش گردید ابعاد و زمینه‌های مؤثر بر توسعه پایدار و امنیت گردشگری در منطقه برشمرده شود. بر این اساس وضعیت توسعه گردشگری منطقه‌ای در ابعاد زیست محیطی، اجتماعی، ورزشی و بازرگانی و تجاری با رویکرد مدیریت چالش‌های امنیتی بررسی شده است. مطالعات نشان می‌دهد برای توسعه پایدار گردشگری و

حفظ امنیت در این منطقه، بایستی جامعه محلی و مسئولان منطقه در مدیریت مکران همکاری داشته باشند، گردشگران علاوه بر آگاهی از جنبه‌های گوناگون زمین‌شناسی و زیست‌محیطی منطقه، باید از فرهنگ جامعه محلی، موسیقی، صنایع دستی، نوع پوشش و آداب و رسوم آنها آگاه شوند و تبلیغات مناسب برای شناسایی هرچه بیشتر ویژگی‌های منحصر بفرد منطقه مکران در رسانه‌های داخلی و خارجی ارائه شود. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد توسعه گردشگری پایدار تاثیر بسزایی در توسعه زیرساختها، کاهش فقر، افزایش اشتغال پایدار در منطقه دارد.

لذا بر اساس مطالعات انجام شده پیشنهادات ذیل ارائه می‌شود:

بخش سیاستگذاری

- تدوین برنامه جامع توسعه گردشگری پایدار با تأکید بر امنیت، با مشارکت دستگاه‌های امنیتی، فرهنگی و اقتصادی.
- ارتقای تصویر منطقه مکران از طریق دیپلماسی رسانه‌ای، نمایشگاه‌های بین‌المللی، و تبلیغات هدفمند.
- ایجاد برنامه‌های تحقیق و توسعه، جهت نوآوری در عرصه گردشگری پایدار و بهبود روش‌ها و خدمات در منطقه مکران.
- اتخاذ تدابیر حفاظتی به منظور حفظ محیط زیست و جلوگیری از استهلاک سریع منابع طبیعی در سواحل مکران.

بخش زیرساخت

- توسعه و گسترش گردشگری پایدار در سواحل مکران، با تدوین برنامه‌های توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، کالبدی، فیزیکی، ارتباطی و خدمات رفاهی.

- تقویت نظارت امنیتی در مناطق گردشگریپذیر و مرزی از طریق مراکز پایش، گشت‌های ترکیبی و پشتیبانی فناوری.

- سرمایه‌گذاری در اقامتگاه‌های ایمن، خدمات درمانی و رفاهی
- گسترش سیستم بهداشتی و مراکز درمانی و ارائه تسهیلات ارزان قیمت به گردشگران در منطقه مکران.

بخش سرمایه‌گذاری

- توسعه سرمایه‌گذاری در امکانات گردشگری از جمله هتل‌ها، رستوران‌ها، ورزش‌های آبی و کویری و مراکز تفریحی.
- ارتقاء حمل و نقل آسان و ارزان قیمت در سواحل مکران.
- ارتقاء برندینگ و ارائه راهبردهای بازاریابی قوی و ایجاد تصویر مثبت برای سواحل مکران در داخل و خارج از کشور الزامی است.
- ایجاد اماکن اقامتی منطبق با استانداردهای بین‌المللی و جهانی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی.

بخش اجتماعی و فرهنگی

- آموزش و آگاهی بخشی جامعه محلی برای تفهیم نقش و اهمیت گردشگری در توسعه منطقه مکران.
- ایجاد و گسترش گردشگری مجازی با استفاده از سیستم‌های پیشرفته الکترونیکی در جهت شناخت هرچه بیشتر منطقه مکران.
- معرفی جاذبه‌های گردشگری و شرکت در نمایشگاه‌های سیاحتی معروف جهان، و فعال کردن خانه‌های فرهنگ ایران در کشورهای مختلف و ایجاد زمینه‌های لازم در سفارتخانه‌های خارج از کشور برای ارائه جاذبه‌های بی‌نظیر گردشگری منطقه.

-حمایت از تولید صنایع دستی، هنرهای محلی، و رویدادهای فرهنگی منطقه‌ای
برای هویت‌سازی گردشگری.

منابع و ماخذ:

- امیراحمدی، ابوالقاسم و همکاران (۱۴۰۱). ارزیابی پتانسیل های ژئوتوریسم دامنه های جنوبی مکران، اندیشه جغرافیایی، ۷ (۱۴)، صص ۱۱۹-۱۳۷.
- امین بیدختی، علی اکبر و همکاران (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر رقابت پذیری مقصد ژئوتوریسم. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۵ (۴۹)، صص ۶۳-۹۳.
- اندیشکده حکمرانی مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری.
- بیات، علی اکبر و همکاران (۱۴۰۳). نقش توسعه زیرساخت های حمل و نقل در بهبود امنیت گردشگری در مرز مهران. نشریه توسعه و گردشگری، شماره ۱۰.
- بیات، ناصر؛ مقیمی، مهدی؛ اسدی فرد، محمد (۱۴۰۳). رهیافت های ساماندهی اقامتگاه های گردشگری غیر رسمی در ایران با رویکرد ایمنی و امنیتی. نشریه گردشگری شهری، ۵ (۱)، صص ۱۴۳-۱۵۹.
- ترکان، اکبر؛ شهبازی، میثم (۱۳۹۹). شناسایی سبب طرح های توسعه سواحل مکران. راهبرد اقتصادی، ۴ (۱۳)، صص ۷-۴۱.
- حسینی، نگار، (۱۳۹۹). امنیت پایدار ثمره گسترش گردشگری. روزنامه سرمایه، ص ۴.
- درودی، مسعود (۱۴۰۳). بررسی و تحلیل الگوهای مدیریت و حکمرانی توسعه سواحل مکران در شرق کشور. جامعه اندیشکده ها. مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری.
- رازقی، علیرضا (۱۳۹۸). مطالعه ظرفیت گردشگری میراث فرهنگی و طبیعی در نوار ساحلی مکران استان هرمزگان. گردشگری و توسعه، ۸ (۴)، صص ۱۴۸-۱۸۰.
- سایت منطقه آزاد چابهار (۱۴۰۴). WWW.CFZO.IR
- سایت ایران تورینگ (۱۴۰۴). WWW.IRANTOURING.COM
- سبحانی، عباس و همکاران (۱۴۰۱). تدوین الگوی مدیریت امنیت گردشگری ورزشی ایران با رویکرد نظریه داده بنیاد. مدیریت و توسعه ورزش، ۱۰ (۱)، صص ۲-۱۳.
- شوهانی، نادر (۱۴۰۳). سنجش و تحلیل میزان احساس امنیت و آسایش گردشگران مذهبی در مرز بین المللی مهران. نشریه گردشگری و توسعه، ۱۰ (۱)، صص ۱۵۸-۱۴۳.

طاهرخانی، محمد و فراهانی، حسین (۱۳۹۷). ارزیابی الزامات گذار به امنیت در گردشگری پایدار پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، شماره ۲۴، صص ۱۶۱-۱۹۰

عبداللهی، علی (۱۴۰۱). سواحل مکران و امنیت منطقه‌ای. مجموعه مقالات همایش توسعه ملی سواحل مکران، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران.

قراخلو، مهدی (۱۴۰۰). جغرافیای جهانگردی و برنامه ریزی اوقات فراغت. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

کیانی سلمی، صدیقه؛ بیگلری نیا، معصومه (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت بندی ابعاد امنیت و اثر آن بر توسعه گردشگری در مناطق شهر کاشان. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۵ (۲۰)، صص ۵۹ - ۸۸

مرتضوی، مهدی (۱۳۹۸). گردشگری قاعده مثلث امنیت، همدلی و توسعه استان سیستان و بلوچستان. مجله مطالعات ایرانی، سال هفدهم، شماره ۳۴، صص ۲۶۷-۲۸۴.

مویدفر، سعیده (۱۳۹۳). تبیین امنیت گردشگران با تأکید بر مؤلفه های مدیریت بحران گردشگری (مطالعه موردی: فضاهاى گردشگری شهر یزد). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی سال دوم، شماره هفتم، صص ۳۴-۱.

نظری، شهرام و همکاران (۱۴۰۲) نقش امنیت در مقاصد رفتاری گردشگران ورزشهای زمستانی پیستهای اسکی تهران. فصلنامه رفاه اجتماعی ۲۱ (۸۱)، صص ۲۸۶-۲۴۱.

منابع انگلیسی

- Aris Anuar, Ahmad Nazrin; Bookhari, Siti Noorbaizura & Aziz, Noor Azali (2022), The Effectiveness of Safe City Programine as Safety Basic in Tourism Industry: Case Study in Putrajaya, Procedia - Social and Behavioral Sciences, vol. 22, pp. 777 - 555,
- Bhuiyan, H A. Ismai, Mohamad (1111). The Role of Home Stay for Ecotourim Development in East Coast Economic Region. American Journal of Applied Science, 000-666.
- Butler, R.W. (2022). Ecotourism-Hasid achieved Maturity or HAS The Bubble Burst Pacific Rim tourism 0000. New Zealand
- Cohen, E. (4444). "The Sociology of Touris: Approaches, Issues and Findings". *Annual Review of Sociology*. 333-333.

- Crouch, G. I. & Ritchie, J. R. B. (9999). Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. "Journal of Business Research".
- Faulkner, B. (2111). Towards a framework for tourism disaster management. "Tourism Management".
- Hall. C. M., Timothy, D. J., & Duval, D. T. (8888), Security and Tourism: Towards a New Understanding, Journal of Travel & Tourism Marketing, 22223, 1-88.
- Karina, Córdova, Pablo Torres Matovelle, (4444), Assessment of tourist security in Quito city through importance - performance analysis, tourism, vol 77 (1), pp. 33-66,
- Kiper, T. (3333). Role of Ecotourism in Sustainable Development. Architecture.0Century", in Lessons from Experience Conference, UK, London: Continuum
- Mthembu, nompumelo (), Tourism Crime, Safety and Security in the Umhlathuze District Municipality, kwazulu-natal, MSS Thesis of Recreation and Tourism, Faculty of Arts, University of New Zealand.
- Payam, mehmet Murat (6666), tourist's security: the need for tourism police in Bosnia and Herzegovina, journal of economics, management & trade, 22 (1), pp. 1-9,
- Terrah, Abraham; Wildws, Vivienneh and Mistry, Trishna G. (4444), Antalya's Tourist Security: A Gap Analysis of Expectations vs Perceptions, Journal of Global Business Insights, vol. 5 (2), pp. 000-888, <https://www.doi.org/00.000000000-0000.0.0.0000>